

Berätta en saga!

**– en undersökning om pedagogers och barns tal om sagans betydelse i
förskolan**

Lena Andersson och Charlotte Jubell

**Examensarbete 10 p
Utbildningsvetenskap 41- 60 p
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2006**

Arbetets art: Examensarbete

Titel: Berätta en saga! — en undersökning om pedagogers och barns tal om sagans betydelse i förskolan

Engelsk titel: Telling stories; A study about pre-school teachers' and children's views on the importance of folk tales

Sidantal:33

Författare: Lena Andersson och Charlotte Jubell

Handledare: Cecilia Nielsen

Examinator: Monica Lindgren

Datum: oktober 2006

Sammanfattning

Bakgrund

Berätta en saga! När vi varit på Vfu¹ har barnen bett att man ska läsa för dem. Att det också har en stor del i förskolans vardag har vi märkt under vår utbildning till lärare i förskola/förskoleklass. Men vad är det med saga som är så speciellt och hur använder man sig av den i den pedagogiska verksamheten i förskolan? Det här vill vi med vår studie ta reda på.

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur pedagoger och barn talar om saga, vilken betydelse den har och hur de säger att de använder den.

Metod

I undersökningen har vi använt oss av intervjuer och även gjort en observation. Vi har intervjuat sex förskollärare och åtta barn.

Resultat

I resultatet har framkommit vad pedagoger och barn säger om saga. De menar att saga är en berättelse som läses ur en bok eller berättas muntligt, ibland med hjälp av bilder. För barnen kan det även vara ett kassetband eller en film. Pedagogerna betonar att en saga förmedlar ett budskap och att det är en form av kommunikation mellan den som berättar och de som lyssnar. De anser även att det finns mycket att lära av saga: sociala färdigheter, att lära av text och innehåll och saga som upplevelse. Barnen nämner bland annat att man kan lära sig att läsa. Ifråga om skapande verksamhet, alltså olika estetiska uttrycksformer, visar resultatet att det inte är så vanligt att rita, måla, dramatisera osv. efter saga, men däremot när de har temaarbete på förskolan. Olika sätt att påverka miljö/stämning har också framkommit. Både pedagoger och barn poängterar de yttre faktorerna som till exempel var det är viktigt att sitta vid sagoläsning. Pedagogerna tar även upp om den inre betydelsen som att väcka olika känslor och att barnen då får inlevelse i sagan.

¹ Verksamhetsförlagd utbildning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	4
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	4
BAKGRUND.....	5
Läsa/Berätta	5
Lärande ur ett sociokulturellt perspektiv.....	6
Skapande verksamhet utifrån saga.....	8
Stämning	9
METOD	11
Urval	11
Etiska ställningstaganden.....	11
Dataproduktion	12
Analys och tolkning	13
Trovärdighet.....	13
RESULTAT	14
Pedagogers och barns uppfattning om saga och hur man gör med saga	14
Lärande genom saga.....	16
Skapande verksamhet.....	18
Miljö/Stämning	20
DISKUSSION	24
REFERENSER	
BILAGOR	

Inledning

Berätta en saga! Var man än har varit och träffat barn så har de bett om att man ska läsa en bok för dem. Vad är det med saga och berättelse som lockar så? Hur gör man på förskolan när man berättar för barn? Leder sagan vidare till någon form av skapande? De här frågorna har vi ställt oss och vill ha svar på om hur det förhåller sig ute i verksamheten just med sagans betydelse.

Genom sagan ser man en värld som kanske speglar den egna levda världen. Eller också får man här prov på vad som kan ske bara i sagans värld, eller? Just det där spännande som man inte vet om det är sant eller inte, skapar magi för barnen. Hur viktig är miljön för att ge sagan ”liv” och vad spelar stämningen runt sagoberättandet för roll?

Kan man till och med lära sig något av sagan eller genom den? Vad tycker pedagoger och barn i så fall att det är. Sker det medvetet eller omedvetet? Vi har en uppfattning om att barn lär sig saker ibland utan att de är medvetna om det. När väl lusten till att läsa har väckts tror vi att det är viktigt att som pedagog stimulera till vidare läsning.

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur pedagoger och barn talar om saga, vilken betydelse den har och hur de säger att de använder den.

Frågeställningar

- Vad anser pedagoger och barn att en saga är?
- Vad menar pedagoger och barn att man kan lära sig av sagan?
- Arbetar man vidare med saga på något sätt? I så fall, hur?
- Vilken betydelse har miljön/stämningen när man berättar saga?

Bakgrund

Vad är en saga? Det är ett begrepp som är svårt att definiera. Vi tar här upp det som vi ser som relevant för vad vi vill undersöka. Dels tar vi upp folk- och konstnsagan. Vi har även tagit med berättande fritt eller ur en bok. Samspelet som är mellan berättare och den som lyssnar och om lärande som sker genom eller av sagan.

Läsa/Berätta

Det finns folksaga som generationerna berättat för varandra och fört vidare, och dessa har ingen namngiven författare. Konstnsagan har däremot en namngiven författare. Selma Lagerlöf, H. C. Andersen och Astrid Lindgren är några av dem som författat konstnsagor (Lindö, 2005). Nu finns det många fler moderna författare som skrivit sagor för barn t.ex. Gunilla Bergström med Alfonsböckerna, Sven Nordqvist med Pettson och Findusböckerna och Jujja och Tomas Wieslander med Mamma Muböckerna.

Folksagan är född i en språkkultur som är muntlig och strukturen hör till det talade ordet (Bahlenberg, 1996). Förtrollningen uppstår mellan människor, i en trygg grupp, när budskapet överförs direkt genom orden. Folksagor från Egypten, Assyrien och Babylonien är bland de äldsta man har hittat. *Gåsmors sagor* gavs ut 1697 i Frankrike, där bl. a. Rödluvan och andra välkända sagor ingick och de fick stor betydelse. Folksagorna gjordes ju då för de vuxna och ansågs olämpliga för barn, medan de idag finns tillgängliga mest för barnen. Det var inte förrän under romantiken² som sagan började framhållas som barns läsning (Kåreland, 1983).

Karaktärerna i folksagorna är antingen onda eller goda och därför kan barn identifiera vad som är ont och gott och bearbeta egna upplevelser. Barnen har möjlighet att identifiera sig med figurer i sagan, den starke eller den svage, och att hata utan att känna skuldkänslor och då samtidigt känna hopp om framtiden (Johansson & Pramling Samuelsson, 2003). I den klassiska folksagan om Bockarna Bruse kan barnen uppfatta att trollet representerar något farligt och att det för barnet till exempel kan vara rädsla för mörkret. Men samma saga kan ge samma människa olika innebörd vid skilda tillfällen (Lindö, 2005).

² Dominerande europeisk konst- och idériktning från slutet av 1700-talet till mitten av 1800-talet. Betonade känslan och fantasin. Ökat intresse för folkpoesin, den grekiska antiken, den katolska medeltidsmystiken och för det exotiska.

Genom berättartraditioner sedan flera hundra år tillbaka har folksagorna formats och endast detaljer som är relevanta för sagan följer med genom åren (Egan, 2002). Bettelheim (1989) säger också att man hellre ska berätta en saga än att läsa den. Folksagan är en berättelse som genom att den har berättats många gånger av olika människor, visserligen kunde formas olika, men är ändå en produkt av från början samma berättelse. Berättaren lade till och drog ifrån alltefter vilka som lyssnade och vilka frågor barnen ställde. Att hålla sig noggrant till den tryckta texten berövar alltså sagan mycket av dess värde.

Barn visar ofta ett större engagemang för det muntliga berättandet och det är värt besväret att med egna ord berätta en saga istället för att läsa ur en bok. Vid det fria berättandet är det viktigt att välja en berättelse man själv tycker om. Att skapa kontakt med lyssnaren är det främsta, inte att kunna ord för ord i det man berättar (Lindö, 1986). Det ska vara en upplevelse som är delad av både den som läser och den som lyssnar. Sagan vädjar till känslan, roar, eggas fantasin, väcker nyfikenhet och ger en vink om lösningar.

Fox (2003) skriver att läsa högt för barn är något av stort värde, både för barnet och för den som läser. Hon poängterar att det skapas en längtan hos barnet efter att kunna läsa och skriva så fort de känslomässiga gnistorna tänds i högläsandets stund. Med det menar hon att det inte kan åstadkommas av enbart en bok, eller enbart av ett barn, eller enbart av en vuxen som läser högt, utan att det är samspelet mellan dessa tre som gör det. Inför högläsning behöver man som lärare läsa berättelsen högt för sig själv så man märker var det passar att betona ord eller pausa (Lindö, 2005).

Lärande ur ett sociokulturellt perspektiv

Grunden i Vygotskijs sociokulturella perspektivet är att barn utvecklas i samspel och samarbete med andra människor och genom den kultur de lever i (Evenshaug & Hallen, 2001). Vygotskij³ menar att allt tänkande på individuell nivå och all kognitiv utveckling är ett resultat av social verksamhet, där omgivningen har betydelse för varje persons utveckling. Lärande omfattar både att ta till sig och använda sig av upplevelser, erfarenheter, färdigheter och kunskaper och det tar inte slut för att man tillägnat sig kunskapen. Genom att bearbeta, skapa och experimentera vidareutvecklas en grund för nytt lärande (Lillemyr, 2002).

³ Lev Vygotskij (1896-1934), rysk psykolog

Vygotskij (2001) menar också för att lärande och tänkande ska kunna ske är språket och kommunikationen ett grundvillkor.

Sagoläsning i sig kan ses som något självklart, något som görs bara för läsandets skull. Man tänker inte att det finns ett lärande bakom. Redan från det att barnen är små påpekas det emellertid från olika håll i samhället, t.ex. barnavårdscentralen och biblioteket, att man ska läsa mycket. Man menar att det stimulerar samvaron med andra människor och utvecklar språket. Barn som kommer från miljöer med en rik berättartradition får ofta en bättre förmåga att hantera språket, och att det sker omedvetet (Fast, 2001).

Vilket frö av kunskap man än ska så, kan det gagnas av att presenteras i ett spel, en lek, ett skämt, en gåta- eller förstås en saga (Egan 2002, s.93).

Sagan är kultur för allmänheten och har mycket att lära ut. Genom att läsa saga ökar barnens nyfikenhet och fantasin stimuleras, erfarenhet och förståelse ökar. Egan framhåller att det i sagan finns pedagogiska vinster och tar upp att:

- Sagoläsning är en läsmodell för barn, symboler blir ord
- Ordförrådet vidgas och ökar därmed förståelsen
- Barnens begreppsförråd ökar, och till följd av det även kunskapen om omvärlden
- Skillnaden mellan skrift och talspråk blir för barnen synligt
- Det enkla budskapet att det är viktigt att läsa förmedlas

Läroplanen betonar vikten av det lustfyllda lärandet och att barnens intressen ska tas tillvara (Lpfö 98). För att väcka lust till att läsa och skriva är det bra för barn att vistas i en berättande miljö. Genom att vuxna uppmuntrar barn att själva berätta och ”läsa” ur böcker bidrar det till att barnen tror på sig själva och stimulerar nyfikenheten att veta mera. Att själva få träna på att berätta och för tillfället inte fokusera på skriftspråket väcker lusten (Bahlenberg, 1996). Ett av förskolans mål är att varje barn skall: ”utveckla sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar” (Lpfö 98, s30). Därför är det viktigt att pedagogerna på förskolan ger barnen möjlighet att uttrycka sig i ord och känslor utan att de känner att det de säger är fel.

Barn verkar inte tröttna på att höra samma saga vid flera tillfällen. Bahlenberg (1996) menar att barnen då får tillfälle att uppleva sagans egentliga drama. Hon säger vidare att det i sagan finns möjlighet till identifikation med gestalter som bär på en konflikt som barnet kanske för

tillfället brottas med, och att sagan därför blir en kommunikation till dess inre världar. Olika attityder kan påverkas och förstärkas med de böcker som barnen kommer i kontakt med (Kåreland, 1983). Grimm (2005) anser att barn omedvetet väljer den saga de behöver och att de bearbetar saker i sitt omedvetna genom sagan. I boken kan barnet möta och lära känna olika sorters verkligheter, förebilder och roller, liksom den kan ha betydelse för barnets känslomässiga och språkliga utveckling (Fast, 2001). Den kan helt enkelt bli ett redskap för orientering i tillvaron.

Grunden för läsinläringen läggs så fort barnet får höra människor prata, och så fort det får höra sånger och rytmer och upprepningar av ramsor och sagor (Fox, 2003). Barnets värld vidgas genom att nya ord införs efter hand (Kåreland, 1983). Att det stimulerar barns läsförståelse och även muntligt och skriftligt berättande är bara ett av många syften man kan hitta med sagan (Lindö, 1986; 2002).

Men det har inte alltid ansetts bra att berätta sagor för barn, för man har tyckt att vissa sagor har varit för grymma. Fox (2003) menar emellertid att sagor är viktiga för människans sociala utveckling och att de bör läsas så ofta som möjligt. Hon refererar till Bettelheim, som anser att man bör välja de ”våldsamma” versionerna av sagor, och inte de förenklade eller gulliga, eftersom de förstnämnda ger starka känslor som kan bearbetas och användas i det verkliga livet. Fox säger vidare att om vuxna sanerar allt barn ska läsa kan den verkliga världen bli mer förskräckande och förvirrande för dem när de till slut är tvungna att ge sig i kast med den.

Skapande verksamhet utifrån saga

Förskolans uppdrag är bland annat att barnen, samtidigt som de erbjuds en trygg miljö, ska stimuleras och lockas till aktivitet. De ska även få lära sig att, med olika uttrycksformer, skapa och kommunicera (Lpfö 98).

”Alla människor är kreativa, även det lilla barnet”, anser Vygotskij (2001, s8). Både barn och vuxna kan uttrycka känslor och tankar genom att skapa på olika sätt. Gunilla Lindqvist visar i *Lekens möjligheter* (1996) att de estetiska ämnena hänger ihop med leken och påverkar och berikar den. Genom att arbeta med tema låter man verksamheten få en kulturell prägel. I sin bok berättar Lindqvist om ett temaarbete som inleds med att pedagogerna på tre avdelningar på en förskola genom böcker introducerar Pippi Långstrump. De går sedan vidare med en

scen ur Pippi. Vidare målar man och träffar olika karaktärer från berättelsen om Pippi. Tillsammans skapar pedagoger och barn en gemensam lekvärld som för barnen är självklar. Barnen vet att Pippi är en fiktiv person och i lekens form får de distans till verklighetens händelser. Genom Pippi får också barnen kunskap om vad som händer i världen. Lindqvist säger att en av de viktigaste effekterna av temat är att det skapas en stämning av glädje och att de vuxna kan umgås med barnen utan pekpinor och förmaningar.

Att gå vidare med skapande verksamhet efter saga/berättelse anses viktigt av flera författare. Även läroplanen (Lpfö 98) betonar vikten av detta i ett av målen. Med skapande verksamhet avses i denna studie vara estetiska uttrycksformer så som att måla, rita, forma med lera, klippa och klistra, dramatisera, leka, sjunga, dansa, spela på instrument med mera. Bahlenberg (1996) säger att ett av många bra sätt att få bekräftelse på sin inre bildvärld är att måla bilder efter en saga. Hon skriver vidare att göra bilder hjälper till att förlösa de övriga språken, alltså att skapa möjligheter till nya uttryck som en dans, en sång, en dikt eller en saga, eftersom en bild sätter igång fantasin och berör i det undermedvetna. Hon menar att bildskapandet är som en syster till sagoskapandet, för genom att lyfta fram glädje eller sorg ur sin inre värld lättar man sitt hjärta. Johansson och Pramling/Samuelsson (2003) hävdar att barns uppfattningar blir mer synliga om de får dokumentera sina föreställningar efter en saga. Genom att rita vad de har upplevt, blir deras tankar mer synliga än när det bara samtals efter en saga. Barnen kan på så sätt uttrycka känslor både i samtalen och i sina bilder.

Stämning

För att skapa stämning kan man tända ljus och sedan invänta att barnen lugnar sig och blir stilla. En förväntansfull stämning infinner sig och tystnaden ger plats åt det som ska ske mellan oss och sagans gestalter. De magiska orden ”det var en gång, i ett annat land...” uttalas och då vet man att sagan ska börja (Bahlenberg, 1996, s15). Fast (2001) skriver om betydelsen av en lugn plats när man ska berätta en saga, en plats där man inte blir störd av andra ljud.

En tydlig början och slut och den röda tråden som leder händelsen framåt väcker barnens förväntningar. Spännande historier engagerar barn intensivt, och fantasi är det inlärningsinstrument som är starkast och mest verksamt. En berättelse är inte bara tillfällig

underhållning utan gör ens omvärld och upplevelser begripliga. ”En bra saga ökar medkänslan med andra och utvecklar känslolivet” (Egan, 2002, s92).

En berättelse måste roa och väcka nyfikenhet hos barnen och under tiden stärka barnets tillit till den egna förmågan och framtiden. Här menar Bettelheim (1989) att det inte finns något som är så berikande och övertygande som de gamla folksagorna. Som förälder kan man ibland gissa sig till varför barnet engagerat sig känslomässigt i en saga men som vuxen ska man aldrig ge barnet en förklaring om det, om de inte själva frågar om det, för då berövas sagans förtrollning. Barnet måste växa själv genom att lösa problem, inte för att andra människor förklarar dem.

Metod

För att få svar på syftet i studien har vi valt att använda oss av en kvalitativ metod och göra intervjuer. Genom att i huvudsak välja intervjuer som metod inhämtas data som är relevant för frågeställningarna i studien (Backman, 1998). Avsikten var att få fram just den personens uppfattning och beskrivningar om det vi valt att undersöka. Vi intervjuade både pedagoger och barn om deras syn på saga och hur man använder sig av dem i den pedagogiska verksamheten. De resultat som framkommit genom att intervju ett antal pedagoger och barn har gett en uppfattning om deras syn på saga.

Urval

När ämnet för studien var bestämt var det dags att ta ställning till var genomförandet skulle ske. Eftersom inriktningen i utbildningen är mot förskola/förskoleklass ville vi göra undersökningen på en förskola. Genom personlig kännedom gav rektorn på en förskola tillåtelse att göra studien. På den förskolan är det tre avdelningar och det arbetar åtta förskollärare och tre barnskötare där, alla är kvinnor i åldern trettiofem till drygt sextio år. Valet gjordes att fråga förskollärarna eftersom de är utbildade inom det yrke som kommer att bli vår profession. En skriftlig förfrågan lämnades till dem med information (se bilaga 1) om syftet av undersökningen och då svarade sex av åtta förskollärare att de ville vara med. Vid urval av barn var det förskollärarna som gjorde det. Önskemålet var att barnen skulle vara fem till sex år. Antalet barn som intervjuades var åtta stycken och det blev fyra pojkar och fyra flickor. Naturligtvis tillfrågades barnen, och deras föräldrar gav också sitt muntliga medgivande.

Etiska ställningstaganden

Efter klartecken från dem som skulle ingå i studien informerades de om att det var helt frivilligt att delta och att man när som helst kunde säga att man inte ville vara med. Det poängterades att det som skulle undersökas var just den intervjuades erfarenheter och tankar om ämnet saga. Etiska avgöranden om vad rapporten ska innehålla ska tas med genom hela forskningsprocessen. Redan i planeringsstadiet ska etiken tas med för att poängtera vikten av etiska frågor (Kvale, 1997).

Vi var inte ute efter att peka ut något rätt eller fel. Ingen av dem som deltog skulle kunna identifieras så valet blev att använda beteckningen förskollärare i resultatdelen. Ifråga om barnen så har inte kön eller ålder satts ut även om avsikten inte var att titta på genusperspektivet. När intervjuerna skrevs ut nämndes inte de intervjuades namn, detta för att de inte skulle kunna identifieras.

Dataproduktion

Intervjuerna spelades in på Mp3spelare och skrevs sedan ut. Till hjälp användes färdiga intervjufrågor indelade i kategorier efter frågeställningarna. Som naturlig följd blev det även följdfrågor när vi ville få fram lite mer utförliga svar av de intervjuade. Själva intervjun är menad att vara som ett samtal och inte ett test (Märak, 1994). Den som intervjuar ska inte leta efter svar som är rätt eller fel, utan verkligen lyssna på vad intervjupersonen säger. Följdfrågorna är inte till för att rätta ett svar utan för att få en större förståelse och djupare mening i deras synpunkter.

Vid pedagogintervjuerna (se bilaga 2) var båda två med så att vi kunde hjälpas åt med frågorna och få en gemensam upplevelse till hjälp senare i analys och tolkning av intervjuerna. Vid barnintervjuerna (se bilaga 3) blev valet dock att vara ensamma när dessa genomfördes så att barnen inte skulle känna sig osäkra och utsatta. Även om det är viktigt att läsa vad andra forskare och lekmän tidigare har sagt bör man gå nollställd in i sitt ”forskningsfält” så att man inte kommer med fördomar eller förutfattade meningar (Backman, 1998). Det är dock omöjligt att vara helt nollställd eftersom alla bär med sig erfarenheter och kunskaper som inte går att ignorera, men att ändå försöka lyssna till och se intervjupersonernas svar och åsikter som viktigt och informerande i arbetet, utan att blanda in egna åsikter om hur saker ska vara är viktigt.

I den kvalitativa forskningsintervjun byggs kunskap upp. Syftet med den är att få beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att kunna tolka det de säger (Kvale, 1997). Vi ville få fram om sagan är viktig för dem, varför de tycker det och hur de säger att de arbetar med den.

Analys och tolkning

Meningen var att skriva ut ordagrant vad som sades i intervjuerna men egna och informanternas ”hummanden” under tiden har uteslutits, eftersom de inte var relevanta för hur resultat skulle tolkas. Utgångspunkt vid analysen av intervjuerna var syftet och frågeställningar för att se vad informanterna svarade. I analysen har ett hermeneutiskt tolkningssätt använts, vilket innebär att få en gemensam förståelse av de texter som tolkas genom växling mellan delar och helhet (Kvale, 1997). Intervjuerna gicks igenom åtskilliga gånger för att se vilka likheter men också olikheter de intervjuades svar hade. Att också få ”rätt svar på rätt fråga” har varit vår avsikt så att svaret är adekvat för problemställningen (Backman, 1998, s30). Här handlar det inte om att den som intervjuar tolkar svaret så som den vill utan att rätt fråga kopplas ihop med just det svar informanten ger. Efter varje del i resultatet har det gjorts en tolkning där vi försökt dra egna slutsatser av resultatet.

Trovärdighet

Vi är medvetna om att studien vi gjort inte kan generaliseras att gälla alla förskolor i landet eller ens i kommunen vi varit. Men resultat vi fått gäller den förskola som undersökts och vid just det tillfället. Kvalitativa intervjuer har givit svar på det som var avsikten att undersökas, och den kunskap som fås kan kanske hjälpa oss och andra som läser rapporten att lättare se och förstå hur saga används på olika förskolor.

Resultat

Här följer de resultat vi fått fram från intervjuerna med pedagoger och barn.

Vi har i vår resultatgenomgång utgått från studiens syfte, vilket är att undersöka hur pedagoger och barn talar om saga, vilken betydelse den har och hur de säger att de använder den. Vi kommer att presentera de svar vi fått utifrån våra fyra frågeställningar, vilka är:

- Vad anser pedagoger och barn att en saga är?
- Vad menar pedagoger och barn att man kan lära sig av saga?
- Arbetar man vidare med saga på något sätt? I så fall hur?
- Vilken betydelse har miljön/stämningen när man berättar saga?

Efter varje stycke i resultatdelen har vi lagt till ett avsnitt där vi kort tolkar det som barn och pedagoger har sagt.

Pedagogers och barns uppfattning om saga och hur man gör med saga

Pedagogerna

Pedagogerna menar att saga är en spännande berättelse med ett budskap, som berättas ur en bok eller muntligt. Det kan också vara att man använder sig utav bilder som sätts upp på en tavla medan man läser sagan, en så kallad flanellografsaga. De menar också att det är en form av kommunikation mellan den som läser och den som lyssnar.

Förskollärarna talar om betydelsen av bilder när man berättar saga, speciellt för de små barnen men även för de barn som har koncentrationssvårigheter. Barnen är väldigt intresserade av att se bilderna i böckerna man läser på förskolan, även när de läser kapitelbok och det bara finns enstaka bilder. De har märkt att de lite äldre barnen (5-6-åringarna) tycker om att höra en saga utan bilder, men att även de vill se bilderna, om det finns sådana.

Någon gång i månaden går varje avdelning till biblioteket och lånar böcker. Vid de tillfällena är några barn med och de hjälper till att välja ut böcker att låna med till förskolan.

Både folksagor som Askungen, Snövit, Rödluvan och vargen och Bockarna Bruse, men även modernare sagor berättas/läses på förskolan. Bland dessa nämns Bamse, Bu och Bä, Lilla Anna, Mamma Mu, Alfons Åberg och Astrid Lindgrens böcker.

Det kan finnas böcker som är skrämmande för barnen säger några av pedagogerna. Två av dem berättar om ett tillfälle då de läste kapitelbok för sexåringarna. Det var en serie på två eller tre böcker som handlade om monster och vampyrer. Alla barn tyckte att de var jättespännande, men de fick sluta att läsa efter första boken för att vissa barn fick mardrömmar på nätterna av den. Det här kom fram efter att föräldrar undrat vad det var de läste just då på förskolan. Pedagogerna visste inte att en del av barnen blev så uppskrämda, för de nämnde inget på förskolan.

Vi började med en, men vi fick sluta för att någon inte kunde somna på kvällen. Det var inget som kom fram här alltså, utan det kom fram hemma på kvällen, någon vågade inte gå till sitt rum. Det var något som inte gick att ta på för barnen, det var spännande, lite kusligt (Förskollärare)

En av pedagogerna tar upp att på senare år har saga, för henne, blivit mer än att bara sitta och läsa en bok för barnen. Hon har efter utbildning till förskollärare (för 12 år sedan) börjat tänka på att saga är mer för henne.

Förr så var det bara att sitta och läsa för barnen och de satt och lyssnade, förhoppningsvis, och tyckte att det var roligt. Men sen har jag kommit på att man kan göra lite roligt. Man kan göra lite teater, barnen kan spela, vi kan spela, man kan prata. Men det har kommit på senare år (Förskollärare).

På frågan om det fria berättandet utan bok har stor del i verksamheten, svarar en pedagog att det är mer saga för henne att berätta fritt än att läsa ur en bok, men att det blir vid få tillfällen, mest när man har det som tema.

... och det är ju klart att det får jag ju ärligt säga att det blev ju mest detta när vi hade det här som tema. Inte så ofta nu som då (Förskollärare).

En förskollärare menar att muntligt berättande är lättare med de mindre barnen än med de större. Pedagogerna har även uppfattningen att man behöver läsa saga, mycket saga. Det är ett sätt att mysa på, varva ner efter mer fysiska aktiviteter, lyssna och koncentrera sig. Saga stimulerar även barns fantasi och som en av dem säger: ”det är kul helt enkelt”.

Barnen

Barnen menar att saga för dem är bok eller tidning som ska läsas eller berättas, som är på låtsas, och att det är med eller utan bilder, men de säger ändå på frågor vi ställer om bildens betydelse att det är roligare om det finns bilder i böckerna. Ett par av barnen tycker att en saga är när man gör teater. Det kan vara med pappersfigurer, mjukisdjur eller när barnen eller pedagogerna klär ut sig och dramatiserar. Ett annat barn tycker att ett band eller en skiva att lyssna på med en berättelse är en saga. Ett barn sade att saga kan finnas på Tv också.

Det kan vara en bok eller på Tv. Och spökmovie, det är bara en saga på Tv
(Pojke, 6 år).

Vår tolkning av pedagogers och barns uppfattning om saga

Pedagogerna talar om den inre betydelsen av sagan såsom stimulerandet av fantasin och kommunikation mellan den som berättar och de som lyssnar. Vi fick uppfattningen att pedagogerna inte använder sig utav fritt berättande så mycket, men däremot läser de flitigt ifrån böcker, både när de lånar från biblioteket och böcker som redan finns på förskolan. Kan det vara så att den allmänna uppfattningen att man ska läsa mycket för barn från tidig ålder gör att pedagogerna inte prioriterar det fria berättandet.

Barnen fäster vikt vid de yttre, synliga, "hörliga" och "görliga" kännetecknen såsom böcker, tv, kassettband eller teater och gör därmed en vidare betydelse av sagan än vad pedagogerna gör som ju är snävare i beskrivningen av vad saga är. Kanske på grund av att ingen pratar med barnen om den inre betydelsen av saga så har de svårt att uttrycka sig om det.

Lärande genom saga

Pedagogerna

När vi frågade om pedagogerna anser att barnen lär sig utav sagan var svaren tveklöst att de gör det. Vi har funnit att man kan dela in deras svar i tre olika kategorier: Sociala färdigheter i läs/berättarsituationen, lära av text och innehåll, och sagan som upplevelse.

Sociala färdigheter i läs/berättarsituationen

Ifråga om sociala färdigheter nämner pedagogerna att barnen lär sig socialt samspel, turtagning och att lyssna på sagans handling så att egna bilder och fantasier kan stimuleras. Att man också lär sig att visa hänsyn mot kamraterna när de sitter i soffan tas upp. Sitta stilla och lyssna och koppla av är färdigheter som framhålls.

Lära av text och innehåll

Även inlevelseförmågan, språket och ordförrådet blir bättre hos barnen av saga, och de lär sig också färger, former och att räkna, säger pedagogerna. De säger vidare att en del böcker hjälper barn att veta hur de ska vara mot andra, t.ex. att visa hänsyn och att inte avbryta i vissa situationer, alltså att vara en bra kompis. Böcker som nämns i det här sammanhanget av flera av pedagogerna är dem om Alfons Åberg.

Har det varit mycket bråk eller kiv, då kan man ofta ta upp det genom att välja en saga. Det brukar vi faktiskt tänka på, och så prata om det sedan (Förskollärare).

De får kanske lära sig att ta hänsyn och lära sig att inte avbryta om det är några till. Så är sagor väldigt bra material, man kan ju använda sagan när man har problem i gruppen (Förskollärare).

De säger också att barnen kan identifiera sig med en del berättelser, vilket kan hjälpa dem som har det lite jobbigt hemma. Exempel på sådana är sagor om personer som dör, om barn som inte vill vara på förskolan eller de gamla folksagorna med sina budskap.

Sagan som upplevelse

Sagan är viktig för stunden, det är här och nu som gäller. Att sagan även kan ha betydelse för framtiden i fråga om ordförståelse och vid läsinlärning kommer också fram. Att prata om en saga man har läst eller berättat verkar vara vanligt på avdelningarna, och det är ju en form av lärande säger pedagogerna. Under tiden som man berättar saga har barnen ibland frågor om innehållet och det är viktigt att barnen får svar på det de undrar med en gång.

Ibland är det viktigt att ta det när de frågar, för sen kan de ha glömt av det (Förskollärare).

De flesta av pedagogerna tycker alltså att man kan stoppa i berättelsen för att svara på barnens eventuella frågor, men ibland tycker de att man kan vänta med frågorna till efteråt så att det inte blir för stökigt, och så att berättelsen får ett sammanhang. Två av dem säger:

...för det är ju så här att en del kan hålla på och avbryta precis hela tiden och då blir det ju inget sammanhang för de andra barnen (Förskollärare)

Jag vill nog att: "Nu får ni lyssna på mig när jag läser sagan, sedan kan vi prata", för avbryter en så avbryter en till, och då blir det ju ingenting av den här sagan. Så jag är nog lite sträng (Förskollärare)

Barnen

Barnen verkar lite tveksamma till om man kan lära sig något från sagan, men de nämner dock att man kan lära sig att läsa och att komma ihåg från sagan bland annat genom att titta på bilderna. Två av sexåringarna poängterar att de lär sig bokstäver genom böcker.

Jag kan några bokstäver, jag kan även de små fast inte så många. Det är skillnad på d och b, för att de är så lika (/Flicka, 6 år)

Jag har börjat nu att träna, men det som är svårt är d och b. Jag kan läsa böckerna och titta på bokstäverna och ljuda ihop (Pojke, 6 år).

Vi frågade också barnen om det finns sagor någon gör något dumt i och om man får göra så själv, men då svarar barnen att de förstår att sagan är på låtsas och att man inte gör det dumma. Ett barn tycker att man inte ska göra vad Emil i Lönneberga gör i böckerna, för att det är för busigt.

Tolkning av lärande genom sagor

Alla pedagoger är överens om att man lär genom saga och de nämner flera olika saker. Dels pratar de om sociala färdigheter som till exempel att man ska sitta stilla och inte knuffas. Pedagogerna kanske själva bär med sig från sin egen barndom hur viktigt det är att vara tyst och sitta stilla. Det kan tyckas som att det ibland blir en disciplinfråga. Vi förstår att pedagogerna väljer böcker där textens innehåll kan vara till hjälp i vissa situationer i barngruppen. När vi frågar om det är okej att barnen avbryter för att fråga om något i handlingen under sagans gång får vi skiftande svar. Att inte vilja bli avbruten i berättandet beror kanske på att en del pedagoger själva tappar koncentrationen då, och kanske kan det vara så att deras erfarenhet av barngruppen gör att de hellre vill vänta med prat till efteråt för att de vet att det annars kan bli för stökigt. Barnen är inte lika medvetna om att de kan lära sig någonting av sagan, men när vi envisas och frågar vidare talar barnen om att man faktiskt kan lära sig att läsa.

Skapande verksamhet

Pedagogerna

De gånger man skapar i samband med saga har varit när de haft saga som tema. Dagligdags så är det inte något man gör i samband med saga. Pedagogernas uppfattning är att barnen inte spontant går och ritar efter att de läst saga för dem. De flesta barnen tycker att det är svårt att

rita när någon ber dem göra det efter en saga, för att det inte blir som det ser ut i böckerna, men det händer ändå ibland att de gör det.

Vid något tillfälle har de bett barnen rita från någon saga men att det är svårt. Barnen tycker att det är svårt för de kanske har en bild från boken som de tänker på, och att det inte blir som de vill.

... de har svårt att sätta ner det i en bild det som de tänker, liksom de har svårt att sätta ner det på papperet (Förskollärare).

En pedagog uttrycker att det är lätt att ta för givet att alla barn tycker att det är roligt att t ex rita efter saga, men förklarar att alla barn inte tycker det. Hon säger att det kan vara ”pest och pina” för en del barn. Hon säger även att det finns några som alltid drar sig undan varje gång det ska ritas ”den där teckningen som ska in i pärmen”.

De gånger barnen lekt i anslutning till saga är de gånger som man arbetat med olika tema. Under de perioder man fokuserat på saga har man dramatiserat, sjungit och berättat saga. Vid något tillfälle byggde man upp en sagomiljö på ett bord och berättade sagor runt detta. Pedagogerna kunde då se att barnen lekte runt bordet även när de vuxna inte var med. En av pedagogerna berättade om ett Alfons-tema, då de ritat av bilder på Alfons i olika situationer och förstorat upp dem, i syfte att prata om hur man ska vara mot varandra. En annan pedagog berättade med stort engagemang hur pedagoger på avdelningen klätt ut sig till olika karaktärer i Pippi Långstrump-böckerna då de hade Pippi-tema, och hur detta fick stor uppmärksamhet av barnen, och hur roligt de hade haft det. Även barnen fick vara med att klä ut sig till de olika karaktärerna i Pippiböckerna och leka det. Flera pedagoger berättar även om hur de dramatiserat Bockarna Bruse, som också barnen fick vara med att dramatisera.

Barnen

Vid direkt fråga vid intervjuerna med barnen säger de att de inte brukar rita eller något annat efter att någon läst saga/berättelse. När vi ändå frågar vidare om Bockarna Bruse (som pedagogerna pratat om) så kommer ändå barnen ihåg när de lekte Bockarna Bruse och hur de gjorde horn av toalettrullar och att de fick klä ut sig. Ett av barnen berättar om hur det var vid ett av de tillfällena.

Vi tog en bänk och så skulle det vara bro, och så fick man klä ut sig till alla Bockarna Bruse och en fick vara troll. Vi lade lite stenar under med och så tog vi en blå matta (Flicka, 6 år).

Men det finns barn som ibland skapar efter sagoläsning. En flicka berättade att hon ibland ritade efter det att de har läst saga.

Ja, och så när det var Rödluvan och vargen, då ritade jag, fast det kan jag inte, men då ritade jag Rödluvan och då ritade jag fint så att det ser ut som det är. (Flicka, 6 år).

Tolkning av skapande verksamhet

Vi ser inga tydliga samband mellan saga och skapande verksamhet. Med det menar vi att man på den här förskolan inte använder skapande verksamhet som en naturlig följd efter sagoläsning. Det som pedagoger och barn nämner om skapande ihop med sagor är att rita, måla eller dramatisera. Kanske tänker de inte på att nämna andra uttrycksformer för oss, vi ställer ju inte heller den frågan. De kanske inte har så stor erfarenhet av skapande, eller så skapas det mycket i andra sammanhang än just till saga. Kan det kanske vara så att pedagogerna inte tycker att det är viktigt att arbeta vidare med sagor på det sättet? Tidpunkten kanske inte ger utrymme för att fortsätta med skapande verksamhet, man kanske inte har tid att t.ex. rita eller gå och leka sagan efter berättandet. Ibland sätter barnen begränsningar för sitt eget skapande, de tycker inte att de kan rita tillräckligt bra, det blir inte som på bilderna i böckerna.

Miljö/Stämning

Pedagogerna

När vi frågade pedagogerna om miljöns betydelse för hur man skapar stämning runt sagoläsandet kom vi fram till att lyfta två olika kategorier. De är rummets betydelse så som yttre faktorer, och kroppens betydelse vilket innefattar känslor och sätt att använda sig av kroppen på.

Rummets betydelse

Varje dag läser man böcker på förskolan. På de tre avdelningarna är det soffor som gäller när man berättar eller läser för barnen. Alla förskollärare vi pratat med verkar eniga när det gäller vikten av att göra sagoläsningen till en stämningsfull stund och de upplever att miljön har betydelse. En av förskollärarna sade att sagostunden bör ge "lite förväntan, något som bryter det vanliga". De tycker att det är viktigt att barnen får slappna av och ha det mysigt i soffan, på sagomattan eller i ett mysrum. De säger vidare att det bör vara lugnt runt omkring, inte för

stojigt, eftersom det tar bort barnens koncentration. Vid fråga om det kan vara något eller någon som stör när man läser saga uttryckte de att det kan bli för mycket frågor och avbrott ibland. Det kan vara bra att lära sig att lyssna och att inte avbryta också. De som lyssnar på saga kan ibland bli störda av de barn som finns runtomkring och då kan det vara bra med en avskild vrå att sätta sig i.

Ett rum, på en av avdelningarna är inrett till mysrum och här lyssnar 5-6-åringarna på kapitelbok varje dag efter maten. Här inne är det blå väggar, mysbelysning, tygstycke draperat i taket och madrasser på golvet. En annan avdelning har en sagomatta som man sitter på när man läser. Det finns också en oljelampa man tänder vid en del tillfällen då man läser saga. Man går in och sätter sig på mattan och det är lite spännande, och pedagogen tycker att barnen påverkas av stämningen.

Kroppens betydelse

Samtliga pedagoger uttrycker hur viktigt det är med rätt stämning när man läser eller berättar saga för barn för att fånga deras uppmärksamhet och väcka olika känslor så som rädsla, ilska, glädje, nedstämdhet. Läsning med dramatik och inlevelse har därför betydelse menar de.

Flera av pedagogerna pratar om rösten som ett verktyg för att skapa variationer i sagan. Genom att variera sig och viska ibland eller att få det att låta spännande fångas barnen av handlingen i sagan.

Du kan ju läsa en bok rätt upp och ner, monotont, och du kan ju också läsa den viskande, spännande. Det har betydelse hur du låter rösten liksom läsa texten. För det är ju inget spännande att höra en spännande saga med slätstruken röst (Förskollärare).

Någon av dem tror också att barnen påverkas av om den som läser saga bryter eller talar entonigt. En av förskollärarna berättar att hon vid ett par tillfällen hört hur någon tillfällig personal läst en bok med entonig stämma och att barnen vid de tillfällena inte kunde sitta stilla, utan "höll på" i soffan.

Även ögonen kan vara ett verktyg att använda sig av. Genom att söka ögonkontakt med alla barn när man läser ser man om de är intresserade. Även om man inte kan ha ögonkontakt med

barnen hela tiden, så kan man ”slänga ut ögat”, som en av förskollärarna uttryckte det, ”så att alla är med”.

En av pedagogerna berättar om en känsloupplevelse när hon gick i skolan och fröken läste högt ur en bok.

Jag tror jag kan minnas att när jag gick i första/andra klass att fröken läste ur någon sån här bok och det var väl, det kan jag minnas än idag, att det var väldigt ledsamt så vi blev nästan lite snyftiga sådär. Det är mitt minne och det var väl att man skämdes lite för att: varför sitter man här och blir lite ledsen? (Förskollärare).

Barnen

När vi frågar barnen om miljöns betydelse fick vi svar som vi delat in i följande kategorier: Rummet, andra barn/vuxna och ”fröknarna”.

Rummet

Barnens redogörelser för hur miljö och stämning påverkar varierar. Även om någon säger att det går bra att sitta var som helst, nämner dock de flesta soffan som bästa platsen och de barn som går på avdelningen med mysrummet nämner det som en bra plats. Det går även bra att sitta i en ring på golvet om man är många när man lyssnar på en saga.

Andra barn/vuxna

Barnen menar att det inte gör något om någon pratar, men att det inte får vara för mycket. Ett barn tycker att det blir för störigt när någon ”spelar och spelar” (på ett instrument eller en dator) vid sagoläsning. Annat som kan störa barnen är när något av de andra barnen inte sitter stilla eller att något av ”småbarnen” är runtomkring och leker. Att det skulle vara störande med de vuxna som går förbi eller pratar ger inte barnen uttryck för. Ett av barnen tycker att det är bra när de delar in sig i grupper om äldre och yngre barn. Hon säger att de stora barnen ska vara med när man lyssnar på en saga, och inte de yngre barnen, för att: ”... de kan störa någon om vi lyssnar, och skriker och så där”.

”Fröknarna”

På frågan om de märker om förskollärarna (”fröknarna”) gör något speciellt för att låta spännande när de läser eller berättar saga svarar de flesta av barnen ”nej”. Barnen tycker att alla fröknar läser saga lika bra och att de ibland gör berättandet spännande genom att viska,

titta på dem osv. Men när vi frågar vidare så tycker ändå ett par av barnen att speciellt en av fröknarna låter spännande när hon läser saga. Ett av barnen uttrycker: ”när det är så där spännande, då är det knäpptyst”. Hur det för övrigt känns när någon berättar saga var svårt för barnen att sätta ord på, ”det känns bra”, ”man mår bra” var svar vi fick.

Tolkning

Pedagogerna säger att de tycker att det är viktigt att skapa stämning i samband med sagoläsning och att miljön är viktig. Vi har en uppfattning om att stämningen skapas genom att välja en spännande eller känslös bok, och hur man läser. I den vardagliga sagoläsningen görs dock inte så mycket mer för att skapa stämning utan det är vid enstaka tillfällen. Vi uppfattar att barnen har svårt att sätta ord på hur det känns när man berättar saga för dem. Men deras kroppsspråk, som vi tolkar det, ger uttryck för att det känns bra. Kanske är det så att barnen inte reflekterar över hur det är. Den fysiska miljön är lättare för barnen att prata om t.ex. vilket ställe man sitter på.

Diskussion

Vi kommer här att diskutera resultaten i ljuset av uppsatsens historiska bakgrund. Vi gör samma indelning som använts i både bakgrund och resultatdelen. Detta gör vi för vi tror det ger en bra överblick.

Pedagogers och barns uppfattning om saga och hur man gör med sagor

På den förskola vi gjort vår studie är alla pedagogerna överens om att saga är roligt, både för dem själva och för barnen, och att det är en form av kommunikation mellan den som läser och den som lyssnar. Vi förstår att man använder sig utav både folk- och konstnsagan när man berättar för barnen. Man använder sig även av flanellografsaga.

Att läsa för barnen gör man varje dag och det visar att det ses som något viktigt. Barnen själva tittar ofta i böcker utan att någon vuxen finns med. När pedagogerna läser tycker de att barnens fantasi stimuleras. Det hänvisar till Lindö (1986) som även säger att sagan roar och vädjar till känslan.

I och med att pedagoger och barn på förskolan ofta går till biblioteket och barnen får vara med och bestämma vilka böcker de vill låna, kan alla barn få möjlighet att tillfredsställa sin nyfikenhet på det de är intresserade av. Numera finns det skildrat många olika slags miljöer i barnböckerna, vilket gör att behovet, som barn har av att känna igen sig i det de läser, tillfredsställs ganska väl (Kåreland, 1983).

Enligt pedagogerna tycker barnen om att sitta och lyssna på saga och de känner sig trygga. När barnen i sin grupp känner gemenskapen med de andra runtomkring, det är väl då som förtrollningen som Bahlenberg (1996) pratar om uppstår.

Att berätta fritt utan att ha bok med sig gör inte pedagogerna så ofta men man ser att de gånger man haft sagotema har intresset hos barnen varit stort och barnen har varit engagerade. Barn visar ofta större intresse för muntligt berättande (Egan, 2002, Bettelheim, 1989). Pedagogerna vi intervjuat pratar om rösten som verktyg när man läser saga, och genom att läsa högt lär man sig var det passar att till exempel betona vissa ord (Lindö, 2005).

De flesta av pedagogerna fick höra saga när de var små, och nästan alla barnen berättar att det läses för dem hemma. Kåreland (1983) poängterar att det är viktigt för barn att bekanta sig med sagans värld. Hon säger vidare att:

”Ett barn som växer upp i ett hem med tillgång till böcker och med föräldrar som läser för och diskuterar med barnet får en helt annan utgångspunkt än ett barn, vars föräldrar inte har tid eller möjlighet att göra detta” (s. 7)

Barnen vi intervjuade sade också att saga var något bra, något de tyckte om. Kåreland (1983) menar att psykologer talar om en speciell sagoålder, mellan fyra och nio år, då de fångas av sagans blandning av överkligt och vardagligt, den enkla moralen hos karaktärerna, och det goda och det onda. Psykologerna menar att barns behov av spänning och trygghet uppnås när sagan är som bäst. När är då sagan som bäst? Ja, barnen vill gärna förklara med hjälp av de yttre igenkänningstecknen, såsom var det är skönt att sitta, att det inte är för stöjt runt omkring eller att det är roligt med bilder till sagan. Det är deras sätt att förklara. Att beskriva hur man känner sig när man lyssnar på saga är svårare för dem. Orden spännande, bra och roligt kommer dock fram. Pedagogerna vill gärna förklara saga som inre betydelse med många känslor förknippat med den, och att den ger ett budskap.

Lärande och skapande av sagan

Pedagogerna tycker att man kan lära sig mycket från saga, både i själva sagans budskap och i sagosituationen. De pratar om att man kan lära sig att vara en kompis, både genom att förstå karaktärerna i sagan, men också att man kan vara en kompis när man lär sig det sociala samspelets regler vid de tillfällen man läser saga. Här kan man bekräfta Vygotskijs sociokulturella perspektiv om lärande i samspel med andra. Även när barnen ska sitta stilla och lyssna på saga lär de sig samspel. Vi menar att några pedagoger tar upp just detta och det pekar ju på det sociokulturella perspektivet (Evenshaug & Hallen, 2001). Frågan är kanske var gränsen går innan det blir bara en disciplinfråga och inget annat?

Ibland är barnens lärande medvetet och det blir synligt när pedagogerna pratar med dem om det. Annat lärande kan vara mer omedvetet, men det pratar pedagogerna inte så mycket om med oss, utom att saga kan stimulera fantasin eller hjälpa den som har lite problem. Alla barn är olika och behöver få svar på olika frågor. Lindö (2005) pratar om det viktiga samspelet mellan vuxna och barn under berättelsestunderna. Det är av betydelse att bekräfta och vidareutveckla barnens bidrag och med detta formas barnens kulturella beredskap. Sagan kan

verka konstig och överklig, men ändå förstår barnen på sitt sätt. Bettelheim (1989) hävdar att sagan med dess budskap kan innefatta lösningar, men att de aldrig sägs rätt ut. Han säger att det är upp till barnet att med fantasins hjälp få förståelse för sin omvärld, beroende på övertygelsen som motsvarar dess kunskap och emotionella intressen. Barn upp till en viss ålder har svårt med abstrakt tänkande, därför är sagan en hjälp för dem att förstå på sin nivå. Bettelheim tar som ett exempel att ett litet barn inte kan förstå hur vår jord svävar i rymden men ändå hålls på plats genom gravitationen. Han menar då att det är lättare för ett barn att få förklaringen att det är en stor jätte som håller i jorden än den verkliga förklaringen med dragningskrafter.

Flera av de författare vi tagit upp i bakgrunden tar upp vikten av att berätta/läsa mycket för barn för att stimulera lusten till att lära sig läsa och skriva.

Om vi vill att våra barn ska lära sig att kunna läsa allt /.../ hjälper det enormt mycket om vi ger dem så mycket erfarenhet av språk som vi någonsin kan (Fox, 2003, s75).

Vi tycker att det verkar intressant med de två sexåringar som pratar om vilka bokstäver de kan och vilka som är svåra. Båda har upptäckt det roliga med att kunna läsa själv och båda kommenterar att bokstäverna d och b är svåra att skilja från varandra. Anmärkningsvärt är att båda barnen går på avdelningen med mysrummet. Kan det vara så att det här finns ett samband? Stimulerar mysrummet med sin sagoläsning till ett utökat intresse för läsning eller är det bara en tillfällighet?

Skapande verksamhet ihop med sagor verkar inte vara så vanligt på den här förskolan. Det är resultat vi fått fram av de intervjuer som gjorts. Men de gånger de har ett speciellt tema kommer det mer naturligt. När de berättar om de tillfällen de har tema på avdelningarna förstår vi att det är mycket uppskattat bland både vuxna och barn på grund av gemenskapen som de känner. Att alla är delaktiga och kommer med idéer bidrar till att temat utvecklas under tiden man håller på med det. Men även när det inte är tema och något barn visar intresse för skapande tycker vi att pedagogerna skulle kunna "spinna" vidare på idéerna och få med fler barn. En del av pedagogerna pratar om Pippitemat de haft och hur roligt det var. Genom deras målände beskrivningar får vi en förståelse för hur det skapande kan påverka positivt och vara engagerande. Varför använder man sig då inte utav saga kompletterat med skapande i större utsträckning i alla tema man har?

När pedagogerna har dramatiserat Pippikaraktererna gör de det möjligt för barnen att kliva in i lekvärlden. Det är i synnerhet de vuxnas rollkaraktärer som lockar barnen in i leken (Lindqvist, 1996). Vi menar att det är de vuxna som kan inspirera och uppmuntra till annan skapande verksamhet, såsom att rita/måla, klippa/klistra, arbeta med lera, snickra etc. Det här skulle man kunna åstadkomma genom att ha material lättillgängligt, att byta ut det regelbundet och komplettera och att hela tiden uppmuntra barnen till skapande.

Miljö/Stämning

Både pedagoger och barn uttrycker vikten av att ha en lugn plats när de lyssnar på saga, och även att det ger en god stämning när man gör det lilla extra som att sitta på sagomatta, tända ett ljus eller en oljelampa. För det mesta sitter de i soffan när de ska läsa och det är för barnen en lugn och trygg plats. Just detta att ha en lugn plats, men även att inget runtom stör är viktigt (Fast, 2001). Flera av pedagogerna tycker det är bra om det är tyst när de läser, men har barnen frågor kan det ändå vara bra att besvara dem. Barnen däremot, behöver inte helt tyst när de lyssnar på saga men de tolererar ändå inte de mindre barnens lek och stöj under tiden. De störs mer av de mindre barnens stöjande än vuxna som är runtomkring. Kan det vara så att de mindre barnen låter högre än de vuxna?

Samtliga pedagoger vi intervjuat tycker att det är viktigt att skapa stämning i sagoläsningen genom att använda sig av rösten och kroppen. Att betona på rätt ställen, viska eller förställa rösten kan göra sagoläsningen magisk menar de. Bettelheim (1989) säger att det är av vital betydelse för barnets upplevelse av sagan att den som berättar deltar aktivt. Vi menar att sagoberättarens inställning till sagan har stor betydelse för om barnen kommer att tycka om sagan eller inte. Är sagoberättaren engagerad i en saga påverkar det lyssnaren. Vid det tillfälle då sagan om varulvar och monster berättades på en av avdelningarna och flera barn inte kunde sova på kvällen, var det kanske så att pedagogernas inlevelse i sagan blev så stor att barnen blev rädda. Det som för en vuxen är spännande kan för ett barn vara hemskt. Eller var det kanske bara sagans innehåll som gjorde dem uppskrämda vid det tillfället? Vi menar att man måste vara noga vid val av de böcker man ska läsa för barnen. Samspelet mellan vuxna och barn under berättelsestunderna är avgörande (Lindö, 2005). Som pedagog är det viktigt att se hur barnen reagerar på det man läser. Vid sådana här tillfällen är det av stor vikt att prata om innehållet i sagan efteråt så att barnen inte går därifrån med obesvarade frågor och att pedagogerna tar upp vad som är verkligt och överkligt. I Kåreland (1983) säger

barnpsykologen Allis Danielson att det inte är farligt att vara ledsen och rädd, om det inte upprepas för ofta.

När vi ställde frågor till barnen om hur det känns när någon läser en bra saga för dem svarade de kortfattat. Kanske har de svårt att med ord beskriva vad de känner. Barnen har svårt att förmedla sina tankar. Dessa blir alltså aldrig synliga, utan man måste fråga efter dem (Märak, 1994). Detta märkte vi när vi intervjuade barnen och ställde följdfrågor, för att de då kunde ge lite utförligare svar. Är det så att barnen inte har fått hjälp att sätta ord på det de känner? Hur mycket pratas det om livskunskapen i sagorna med barnen hemma och på förskolan?

Slutdiskussion

Vårt syfte med undersökningen var att få reda på pedagogers och barns tankar om sagor och hur de använder dem. Vi tycker att vi fått svar på våra frågeställningar men vi är medvetna om att resultatet kunnat se annorlunda ut om vi även observerat barn och pedagoger i sagosituationer vid ett flertal tillfällen. Genom observationerna hade vi sett med egna ögon det som informanterna berättade om och kanske även fått andra infallsvinklar i vår studie.

Både barnen och pedagogerna på den här förskolan har en positiv syn på saga och genom deras svar har vi fått en större förståelse för vilken stor del den har i verksamheten. Dock tycker vi oss märka att det är boken i sig som står i centrum och inte sätten man kan utveckla den på t.ex. att använda sig av saga i skapande. Det som är anmärkningsvärt i vår studie är hur lite man använder sig av de skapande verksamheterna i relation till saga/berättelse. Vi menar att som pedagog i verksamheten måste man ta ansvaret att initiera olika uttryckssätt för barnen att lära och utvecklas på.

Eftersom boken, och med den sagan har en stor del i förskolans vardag menar vi att man kan använda sig mer av den som ett verktyg för lärande. Som vidare forskning skulle man kunna ta reda på hur sagan kan vara ett bearbetande redskap för barn som mår dåligt, t ex efter en skilsmässa, vid övergrepp eller för flyktingbarn. Som pedagoger tror vi att det är viktigt med mycket samarbete, engagemang och stöttning i arbetslaget för att få verksamheten till en helhet med sagan som en naturlig del i den och det är så vi skulle vilja använda oss av den i vår kommande yrkesroll.

Referenser

- Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur
- Bahlenberg, Majken (1996). *Guldvingar och gråskägg: lärande och läkande i saga och bild*. Täby: Sama.
- Bettelheim, Bruno (1989). *Sagens förtrollade värld*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Egan, Kieran (2002). *Berätta som en saga!* 1. uppl. Stockholm: Runa.
- Evenshaug, Oddbjørn & Hallen, Dag. (2001) *Barn och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Fast, Carina (2001). *Berätta! Inspiration och teknik*. Stockholm: Natur och kultur.
- Fox, Mem (2003). *Läsa högt – en bok om högläsningens förtrollande verkan*. Ystad.: Kabusa böcker.
- Grimm, Per-Henrik (2005). Föreläsning Högskolan Väst, 2005-11-10.
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2003). *Förskolan – barns första skola*. Lund. Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kåreland, Lena (1983). *Möte med barnlitteraturen*. Uppl. 2:9. Malmö: Gleerups.
- Lillemyr, Ole Fredrik (2002). *Lek – upplevelse – lärande*. Stockholm: Liber.
- Lindqvist, Gunilla (1996). *Lekens möjligheter: om skapande lekpedagogik i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindö, Rigmor (1986). *Sagoskolan*. Uppl 1:2. Lund: Liber.
- Lindö, Rigmor (2002). *Det gränslösa språkrummet: om barns tal – och skriftspråk i didaktiskt perspektiv*. 2, (rev) uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lindö, Rigmor (2005). *Den meningsfulla språkväven*. Lund: Studentlitteratur.
- Lpfö 98 (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet/Fritzes.
- Märak, Gunnlög (1994). *Barns tolkningar av fiktiva figurers tänkande*. Uppl. 1:1. Motala: Tema barn, Linköpings universitet.
- Vygotskij, Lev S (2001). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos AB

Bilaga 1

Hej!

Vi är två studenter som på Högskolan Väst läser till lärare i förskola-förskoleklass. I vårt examensarbete har vi valt att undersöka sagans betydelse i förskolan. Genom intervjuer vill vi få ta del av pedagogers syn på sagan. Intervjun tar cirka en timma och vi kommer att spela in den för att senare bearbeta på ett enklare sätt. Den som ställer upp gör det av egen fri vilja. I kommande C-uppsats är namn, förskola, kommun osv. anonyma så att man inte ska kunna identifieras. Genom att delta i intervjun ger ni oss värdefull kunskap om hur det förhåller sig i verksamheten i förskolan. Tack på förhand för din hjälp.

Med vänlig hälsning Charlotte Jubell och Lena Andersson

Bilaga 2

Intervjufrågor till pedagogerna

○ Sagan

Beskriv vad en saga är för dig!

Vad tycker du om saga?

Behöver man läsa saga? Varför/varför inte?

Ge ex. på sagor du tycker om/inte tycker om. Vad är det i sagan som du tycker om/inte tycker om? Har du någon favoritsaga?

Berättade man sagor för dig när du var liten? Hur kändes det?

○ Miljön

Var brukar ni vara när ni läser sagor här på förskolan? Har det någon betydelse var man är när man läser? Förklara.

Hur viktigt är det att läsa ostört? Har ljud runtomkring någon betydelse? Måste barnen sitta stilla?

Har du sett om barnen är annorlunda i olika miljöer när man läser saga?

○ Skapande

Arbetar ni vidare med sagor i någon form? Berätta! Ge exempel!

(Tema, skapande, drama, lekar, musik, diskussioner)

Har du sett om barnen någon gång leker en saga i spontanlek?

Att de ritar om eller ur en saga?

○ Vad lär sig barn

Lär sig barn av sagor? I så fall vad?

Är sagan bara viktig för stunden eller har den betydelse längre fram i livet?

Har barnen frågor när ni läser sagor? Diskuterar ni dem då?

Kan sagor vara skadliga? Kan barnen få idéer att göra ”dumma” saker? Vad?

○ Känslor/Stämning

Har det någon betydelse hur man berättar saga? Berätta!

Röst och tonläge, har det någon betydelse?

Brukar du göra något speciellt för att skapa stämning?

Blir stämningen annorlunda om man berättar en saga fritt än om man läser ur en bok?

Är bilderna betydelsefulla för barnen/för dig?

Bilaga 3

Intervjufrågor till barn

Sagan

Nu vill jag prata med dig om sagor

Vad är en saga?

Kan man berätta sagor på olika sätt? (Ur bok, med egna ord, med bilder eller figurer, band, teater, musikal, osv.)

Brukar du läsa sagor själv? Hur gör du då? Berätta!

Vad tycker du om att lyssna på sagor? Varför?

Brukar du lyssna på sagor hemma?

Miljön

Nu vill jag fråga dig om hur det ska vara när någon berättar en saga.

Var sitter ni här på förskolan när ni lyssnar på sagor? Hur är det där?

Var vill du sitta när du lyssnar på en saga? Varför vill du sitta där? (Mysfaktor, ljus, mörker, speciellt rum, osv.)

Finns det något speciellt ställe som är bättre än andra ställen? Varför är det ett bra ställe?

Finns det något som brukar/kan störa när du lyssnar på en saga? (I så fall vad?)

Pratar ni om vad som händer i sagorna?

Hur många kan vara med när man lyssnar på en saga?

Känslor/Stämning

Nu vill jag veta om sagor kan kännas på något sätt.

Hur känns det när någon berättar en saga? Kan det kännas på olika sätt? Berätta!

Berättar alla fröknarna saga för er? Låter det likadant när de berättar?

Gör de något speciellt för att göra sagan t.ex. spännande? Vad då? Berätta!(rösten, ögonkontakt eller gester).

Vad lär sig barn

Nu undrar jag - Tror du man kan lära sig något av en saga? Berätta hur du menar!

Finns det sagor som någon gör något dumt i? Vad tycker du om det? Kan man göra så själv?

Skapande

Nu vill jag prata med dig om hur du kan göra själv med sagor.

Brukar du rita något från sagan?

Kan man leka en saga som man har hört? Har du gjort det?

Vad tycker du om att ha bilder i sagor? (Bra eller dåligt? Varför?)

Om någon berättar/läser en saga för dig som inte har bilder, vet du ändå hur det ser ut i sagan? Kan du "se" bilder inne i huvudet av personerna det handlar om? Hur?

Finns det någon saga som du tycker speciellt mycket om? Kan du höra den ofta?

Vad händer i den sagan? Berätta!

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se